

El cas Handke
Una conversa sense cap contemplació

Louise L. Lambrichs
Palma, Leonard Muntaner, 2009¹

¿*Le nettoyage ethnique, documents sur une idéologie serbe*? Sí, és clar. El vaig llegir just quan es publicà a París. Va ser molt important per saber què hi havia darrere dels atacs de les tropes de Milosevic, a l'inici de la guerra. Enmig de la confusió informativa, ens donava claus per copsar els motius del que s'anomenava "neteja ètnica", i entendre que era un pla de genocidi articulat, amb fonaments teòrics i dut a terme metòdi

No, reconec que les meves primeres lectures de Handke són dels anys de la guerra de Bòsnia. No en vaig fer mai una lectura ingènua. Cada lector té la seva història: per a mi els textos de Handke –*Tarda d'un escriptor*, primer, i tot seguit *Un viatge de invierno a los ríos Danubio, Sava, Morava y Drina o Justicia para Serbia*, etc.– són d'entrada textos d'un col·laboracionista, un còmplice de Milosevic, i així els vaig llegir. Però el teu llibre

Ras i curt: el que més m'interessa de Hanke és l'anàlisi que en fas. *El cas Handke* és un llibre lluminós. Has de pens

Perquè il·lumina també el negacionisme d'aquí.

El d'aquí i el d'ara. El negacionisme en present. El d'ara mateix, amb Karadzic assegut al tribunal de l'Haia. A mesura que anirà creixent la talla del monstre als nostres diaris i pantalles, s'espessirà encara més la boira que cobreix la memòria del genocidi i la responsabilitat europea. ¿Has vist

No parlo només en termes generals, no. Em refereixo al negacionisme dels escriptors, també. Estic del tot d'acord amb tu. Deixa'm que busqui la cita: "Considero que l'escriptor està compromès al mil per cent en la seva paraula i ens els seus es

---

¹ Traducció de Josep Maria Lloró i Joana Masó, amb un annex de Louise L. Lambrichs traduït per Dolors Udina i un epíleg de Simona Skrabec.

El cas Handke...

Espera. Citar-te és un bon punt de partida per saber de què parlem. No pateixis, cites breus: "Arriscar-se a defensar una causa política, quan s'és un escriptor, exigeix un enorme treball extraliterari. Es tracta de vida i mort, al cap i a la fi, i de justícia. D'intentar que triomfi el partit menys injust, oi?"

No, t'equivoques. Vaig tornar a Barcelona just a l'inici de la guerra, la tardor del 1991. Recordo que el primer diari que vaig comprar en arribar a Barcelona narrava la caiguda de Vukovar. Però volia llegir encara una altra ci

Tampoc, tampoc. No tens en compte l'especificitat catalana. Per això és tan important que el teu llibre s'hagi traduït al català. Vam viure un fenomen extraordinari, una presa de consciència pública i social com enlloc d'Europa. No es tracta només de dotzenes, de centenars de voluntaris als camps de refugiats, o de l'acollida de refugiats de guerra a Catalunya. Ni de les associacions múltiples amb estructura internacional, que tenien capacitat d'actuar sobre el terreny. No: arribarem al moment en què cada setmana, els dilluns, en dues-centes places majors de ciutats i pobles de Catalunya hi havia concentracions silencioses de ciutadans que encenien espelmes per les víctimes del que els diaris anomenaven neteja ètnica, amb ple recolzament dels ajuntaments i les organitzacions civils i també del govern de Catalunya. Barcelona creà un pla d'actuació sense precedents: un nou districte de la nostra ciutat, l'onzè, no era altre que Sarajevo, a través del qual es coordinaven tota mena d'aju

No, no, no es limitava a l'humanitarisme tou, a l'enviament de mantes i sacs d'arròs per fer callar les víctimes i no escoltar-les,

Tou no: el setge de Sarajevo desvetllà una memòria ciutadana molt reprimida, la dels bombardeigs de Barcelona. La de la Guerra Civil. La de la repressió brutal del franquisme. No era tou, no, però era desarticulat. Políticament, diplomàticament mut. Paradoxal. Desconcertant. I els escriptors, en un sentit molt ampli, en van ser respons

També, també. No m'excloquis, perquè comparteixo la teva memòria. Tu i jo recordem, durant aquells anys, tot el 1992, el 1993, el 1994, recordem bé el discurs de l'equidistància, les agències de notícies que no volien donar raó d'una matança dels exèrcits de Milosevic si no podien "equilibrar-la" amb algun crim de les forces de Croàcia o de Bòsnia, la manera com s'infiltrava pertot la propaganda sèrbia de guerra, recolzada per l'actuació prosèrbia decidida de Mitterrand (i rere seu de Felipe González), el clima general dels mitjans que

Espera. No hi estic d'acord. A tot Europa no. No fabulo: hi hagué una especificitat catalana. Un únic exemple perquè vegis que no faig volar coloms. Just després de la matança de Srebrenica, poc abans de la vergonya dels acords de Dayton, hi hagué una concentració política sense precedents a Europa: el president de Catalunya, el del parlament català i l'alcalde de la capital recolzaren públicament un manifest que deia: "Això no és una guerra, això és un genocidi, planificat, dut a terme amb els mitjans militars d'un gran exèrcit". ¿On, digues, en quin altre lloc d'Europa s'esdevingué res de semblant? Enlloc! ¿Com sinó hauria estat possible que els cascos blaus holandesos deixessin fer a les tropes de Mladic i Karadzic a Srebrenica? ¿Com, que, una rere l'altre, caiguessin les zones de seguretat que el malaurat Mazowiecki havia arrencat des de l'ONU? ¿Com podríem ha

No: tots tres eren muts. El president del país i el del seu parlament, i l'alcalde de la capital, tots tres van callar en un acte públic. Qui parlava era un representant de l'alt comandament per als refugiats de l'ONU, i un representat de les organitzacions que havíem convocat la concentració, però els tres màxims representants polítics del país callaven al seu darrere, recolzant, dient amb la seva presència que el govern i el parlament sostenien el moviment social, que calia aturar com fos el genocidi... Però muts, irremissiblement muts en una plaça de Sant Jaume plena de gom a gom, i el pitjor va ser que

Tu potser ho entendràs: som un país que és i no és. Els dirigents polítics catalans no gosaven contradir públicament la política oficial espanyola, segur que van rebre pressions que els superaven, no podien o no gosaven poder parlar, tot i que les seves administracions recolzaven un moviment social que contradeia del tot la política espanyola. Amb les mans actuaven, amb tot el cos eren presents públicament denunciant el genocidi, però muts. El mutisme de llavors preparava el silenci d'ara. ¿Què pot haver-hi de més paradoxal, que un president que s'adreça al seu país i quan obre la boca fa silenci?

Ens resultà impossible. Vam fracassar. Vam ser, en aquest petit àmbit del debat intel·lectual, derrotats. Des del principi de la guerra jo em vaig vincular al Comitè Vukovar-Sarajevo de París. Vam traduir els articles de Bogdan Bogdanovic, l'antic alcalde de Belgrad que tan bé analitzava les arrels de la violència sèrbia, i de qui tu parles amb molt d'encert a *El cas Handke* com d'un intel·lectual exemplar. Des del PEN català vam fer venir Annie Le Brun a Barcelona el 1993, quan publicà *Els assassins i els miralls*. Vam participar en sessions amb escriptors eslovens, croats, bosnians i dissidents serbis a Eslovènia. Vam anar a un congrés a Dubrovnik per denunciar l'agressió. ¿Va ser en va? Vam arribar a compilar un llibre amb textos de Finkelkraut, de Karahasan, de

El cas Handke...

La victòria pòstuma de Hitler. Aquest n'era el títol. Finkielkraut estava parat que m'haguessin deixat titular així un llibre sobre la guerra de Bòsnia. Deia que a París hauria estat un gran escàndol. Recordes la frase, ¿oi? Va ser Marek Edelman, l'heroi jueu, supervivent de la insurrecció del ghetto de Var-sòvia, qui va dir "La guerra de Bòsnia és la victòria pòstuma de Hitler". El que no percebia Finkielkraut és que aquell llibre es publicà pel compromís personal de l'editor, amic meu. Va vendre l'edició sencera en menys d'un any. Però hagué de negociar fort i acabà publicant fora de col·lecció aquell recull d'assajos polítics que feien veure clarament qui havia iniciat la guerra, els fonaments teòrics de la neteja ètnica redactats per l'Acadèmia de la Ciència i les Arts de Belgrad, la covardia d'Europa i dels negocia

No, en absolut.

M'ho pregunto. Em pregunto quina consciència ha quedat dels testimonis catalans del genocidi. En tot cas, és una consciència que no va ser articulada políticament, o ho va ser d'una manera estranya, inconsistent, que preparava el negacionisme d'ara. Fins i tot l'exemple admirable de Barcelona i el seu districte onzè va arribar a escenes absurdes a causa de les claus de l'anàlisi pol

És la carta robada. És un dels fragments que més m'ha emocionat del teu llibre. El relat d'Edgar Allan Poe és lluminós: el criminal amaga el crim posant-lo a la vista de tothom. ¿Com pots ser tan clarividant? ¿Has estat mai a la plaça de Sant Jaume? ¿La recordes? Mirant amunt, cap a la catedral, hi ha el palau de la Generalitat, el govern de Catalunya. ¿Sí? Si et gires, a l'altra banda, mirant a mar, hi tens l'Ajuntament de Barcelona. ¿Et situes? Doncs bé, llegint el que escrius sobre *La carta robada* de Poe, el text intro-bable perquè és a la vista de tothom, vaig imaginar-me clarament els dos palaus, el de la Generalitat i el de l'Ajuntament, coberts per sengles anuncis. Sí, exactament, com fan ara quan una casa és en obres i cobreixen la façana sencera amb un anunci qualsevol: de texans, de perfum, de telèfons mò-bils... Doncs ho vaig veure nítidament, com si fos un somni. Si mires la façana de la Generalitat (no t'atabalo amb el desconcert de la política catalana) pots veure un anunci que la cobreix de cap a peus i que diu: "Aquest país ha estat testimoni del genocidi a Bòsnia i no n'és conscient". Si et gires, el text de l'anunci que cobreix l'Ajuntament és més breu: "Aquesta ciutat també".

No, crec que no tenim grans figures del negacionisme. És força difús. Però Handke i l'anàlisi que fas del seu cas permeten sens dubte repassar la premsa d'aquells anys, les opcions de cada diari, cada crítica de cinema, cada crònica social... Handke com a revelador. Handke avala el negacionisme però, en fer-ho, també l'il·lumina, el revela: el teu llibre és un punt de part

Depèn. Quan afago un llibre no penso només en qui l'escriu. *El cas Handke* és importantíssim també per la manera com la teva veu arriba a nosaltres. Surt en una bona col·lecció de l'editorial Lleonard Muntaner. La traducció de Josep Maria Lloró i Joana Masó és molt acurada. Fixa't en les notes afegides al teu text, tan aclaridores. L'annex de Simona Skrabec, amb la subtil recerca de la filiació de Handke amb Ingeborg Bachmann, m'ha deixat astorat, té frases... Deixa'm que ho busqui... Aquí: "La construcció d'una identitat utòpica, lliure de qualsevol responsabilitat històrica, és el lligam d'amistat entre Peter Handke i Slobodan Milosevic. El poeta i el dictador s'han retrobat en la necessitat de reescriure el passat, d'adequar-lo a la seva necessitat malaltissa de semblar innocents". Podríem emmarcar aquesta frase i començar a escriure, a partir d'ella, la història europea dels catalans.

No. Al contrari. Em deixes que llegeixi l'altra cita teva? Perquè precisament que siguin ells –Arnau Pons, el director de la col·lecció, Josep Maria Lloró, Joana Masó, Simona Skrabec– qui t'hagin bolcat al català és... Com t'ho puc dir? Tu, com a jueva i com a bona coneixedora dels negacionismes, saps prou que ningú no sap preveure d'on pot sorgir un doll de memòria històrica, un revulsiu crític que iniciï un procés. Doncs, amb el llibre a les mans, em penso que bé podria començar per aquestes pàgines. Són un sorgiment inesperat. Qui sap si

Calla, calla, ja ho sé que hi ha la responsabilitat dels lectors, però deixa'm llegir la teva cita sobre la responsabilitat dels escriptors: "Per la meva banda, et diré la manera com ho percebo avui. Més enllà de Handke, m'agradaria arribar a fer pensar. Pensar què és la creació literària, pel fet que aquesta no només és necessària sinó vital; pensar què és un escriptor i què és el que fa; també pensar què vol dir, per a un escriptor, el compromís polític, la responsabilitat que pren quan fa aquest salt, i el que suposa aquest treball. El mateix Handke aborda la qüestió, si ho recordes, quan es pregunta si l'escriptor no és el testimoni més sospitos. Però no va més enllà. No hi aprofundeix. Tot i això, penso que sobre aquest tema hi hauria moltes coses a dir. ¿Te n'adones,

No, tens raó, tampoc ara no tenim temps per esgotar el tema.

Una de teva i una de meva, d'acord. Comences tu. Pregunta.

És una història llarga. Vaig anar a Dubrovnik l'abril del 1993, a un congrés del PEN internacional. Hi vaig prendre la paraula. Hi vaig denunciar l'agressió sèrbia i la complicitat d'alguns escriptors membres del PEN serbi en aquella guerra. I vaig perdre, vull dir que els escriptors catalans federats al PEN vam quedar en minoria, vam ser derrotats per la força dels que, arreu d'Europa, no volien prendre partit. Vist ara, amb tota la feina que ha fet el

El cas Handke...

Tribunal Penal Internacional, amb el record de la caiguda de Milosevic, pot semblar mentida, però tu recordes bé la confusió intel·lectual d'aquells anys. Vam fracassar, i som hereus d'aquell fracàs. És per a mi una història amb moltes ramificacions, perquè seixanta anys abans, el 1933, un gran poeta català, Josep Vicenç Foix, va participar a un congrés del PEN, també a Dubronik, en el qual sí que van aconseguir expulsar del PEN els escriptors alemanys vinculats als nazis. Fins i tot van haver de repetir

D'acord, ara em toca a mi: ¿d'on et sorgí la idea d'escriure així aquesta "*Conversa sense cap contemplació*", benvolguda Louise, d'escriure tot esborrant les preguntes de l'interlocutor, fent que fos absent, que ni en reconeguéssim la figura? És un prodigi d'estil. És un miracle. Un exercici franc d'humilitat i veritat. Un gest d'hospitalitat al lector que, al cap de dues pàgines, a cada vegada que, després de les teves paraules sàvies i abrandades (i sovint interrompudes en sec per la vehemència de la conversa), quan apareix el blanc del paper s'adona que sorgeix la llibertat de pensament, i deixa que flueixin espontànies les preguntes, i entra en la conversa amb tu amb una facilitat per la qual –si no em talles abans per contestar-me i tenir tu l'última paraula– només et puc donar les grà

CARLES TORNER
Institut Ramon Llull